

Tiltaksstrategi for SMIL i Eidskog

2024 – 2027

Innholdsfortegnelse:

Innholdsfortegnelse:.....	2
1. Forankring.....	2
1.2 Områder med viktige naturtyper.....	3
2. Juridisk forankring.....	4
3. Miljøutfordringer.....	4
3.1 Avrenning til vann	5
3.2 Kartleggingsarbeid i kommunal regi.....	6
3.3 Kulturlandskapet	6
3.4 Biologisk mangfold	7
3.5 Plantevernmidler.....	7
4. Målsettinger.....	7
4.1 Målsettinger for tiltak mot forurensning:.....	7
4.2 Målsettinger for kulturlandskap og biologisk mangfold:	8
4.3 Målsettinger for husdyr og husdyrgjødsel	8
4.4 Målsettinger for kulturlandskapet	8
4.5 Målsetting for levende gårdstun	8
4.6 Målsettinger for kulturminner	9
5. Flerårige prioriteringer.....	8
6. Retningslinjer for søknadsbehandling	
.....	10

6.1 Satser for tilskudd prosent tilskudd for forskjellige tiltaksgrupper.....	10
---	----

1. Forankring

Tiltaksstrategien er forankret i næringen, lokale miljøvernmyndigheter og gjennom politisk behandling. I vedtatt planstrategi for kommunen 2017 – 2019 slås det fast under kapittel 4.3 Miljø, energi og klima at: «For Eidskog

er mye av miljø- og klimautfordringene knyttet til vannmiljø, utslipp fra biler og landbruk.»

Arbeidet med tiltaksstrategi for SMIL i Eidskog 2024 – 2027 tar utgangspunkt i tidligere tiltaksstrategier for SMIL og NMSK i Eidskog gjennom videreføring av satsingsområder der målsettingene ikke er oppfylt tilstrekkelig eller behovet for videre satsing er til stedet.

Fire kommunale planer er av betydning for tiltaksstrategien;

- Landbruksplan 2018 – 2023 (vil bli oppdatert i 2024)
- Kulturminner og kulturmiljøer Eidskog kommune 2018 – 2025
- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Innlandet 2023 – 2026. Miljøkravene i denne vil bli skjerpet, men det er usikkerhet hvilke konsekvenser dette til få for Eidskog.
- Kommuneplanens arealdel 2020 – 2032/2035

Det ligger ute på høring «Ny forskrift om lagring og bruk av gjødsel mv» med frist 20.06.2024. Elementer i denne som vil få konsekvenser for denne SMIL strategien vil automatisk tas i bruk når den er vedtatt.

•

1.2 Områder med viktige naturtyper

Fire områder i kommunen er klassifisert som helhetlige kulturlandskap med spesielle miljøverdier.

1. Korskjølen
2. Sootkanalen
3. Buåa
4. Gaustad

Det er registrert viktige naturtyper i kulturlandskapet på følgende steder:

- Buåa (Vestmarka) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Duelien (Åbogen) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Grunntjernlia nedre (Mobekk) D01 Slåttemark – Viktig
- Dalsberget (Åbogen) D01 Slåttemark – Svært viktig
- Nordby (Mobekk) D01 Slåttemark – Viktig
- Hedum (Grusjø) D01 Slåttemark – Viktig
- Hornli nordre D04 Naturbeitemark – Viktig
- Jerpsethaget søndre (langs Jerpsetvegen) D01 Slåttemark – Viktig
- Jerpset (langs Mobekkvegen) D03 Artsrik vegkant – Viktig
- Ilerud (Ilag) D04 Naturbeitemark – Svært viktig
- Korskjølen øvre (Matrand) D04 Naturbeitemark – Lokalt viktig
- Pramhus søndre, øst (Åbogen) D04 Naturbeitemark – Viktig □ Pramhus søndre, sør (Åbogen) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Børli (Stangeskogen) D01 Slåttemark – Svært viktig

Svært viktige og viktige naturtyper har henholdsvis nasjonal og regional verdi. Disse områdene blir prioritert ved tildeling av tilskudd til generelle miljøtiltak i jordbruket.

2. Juridisk forankring. Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i Landbruket.

§ 1. Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

§ 2. Virkeområde

Forskriften gjelder for prosjekter/tiltak på landbrukseiendommer jf. jordloven § 12, samt i områder vernet etter lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) og lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner.

§ 3. Vilkår

Tilskudd kan innvilges foretak som oppfyller vilkårene i forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløser tilskudd i jordbruket § 2 og § 3 eller § 4. Det må foreligge tillatelse fra landbrukseiendommens eier til gjennomføring av prosjekt eller tiltak som nevnt i denne forskriftens § 4 og § 5. Tilskudd kan også innvilges eier av landbrukseiendom dersom det foregår en produksjon på landbrukseiendommen som oppfylle vilkårene for tilskudd etter forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløser tilskudd i jordbruket.

3. Miljøutfordringer

Det er i overkant av 37 000 daa fulldyrket mark i drift i Eidskog, av dette benyttes ca. 8 000 daa til grasproduksjon. I overkant av 24 000 daa benyttes i all hovedsak til kornproduksjon. Ca 5000 daa er ikke omsøkt i Eidskog og kan ikke være i bruk eller er omsøkt av brukere i andre kommuner. Produksjon av potet, grønnsaker og andre vekster forekommer, men i svært begrenset omfang.

Dyreholdet er noe redusert i perioden fram mot 2014, fra 2015 har det vært en forsiktig økning. Størst økning er det i gruppen øvrige storfe, sau og avlsvin, resten er forholdsvis stabilt. Redusert beitebruk medfører gjengroing av kulturlandskapet og er en utfordring. Nye måter å utnytte utmarksarealene på må stimuleres.

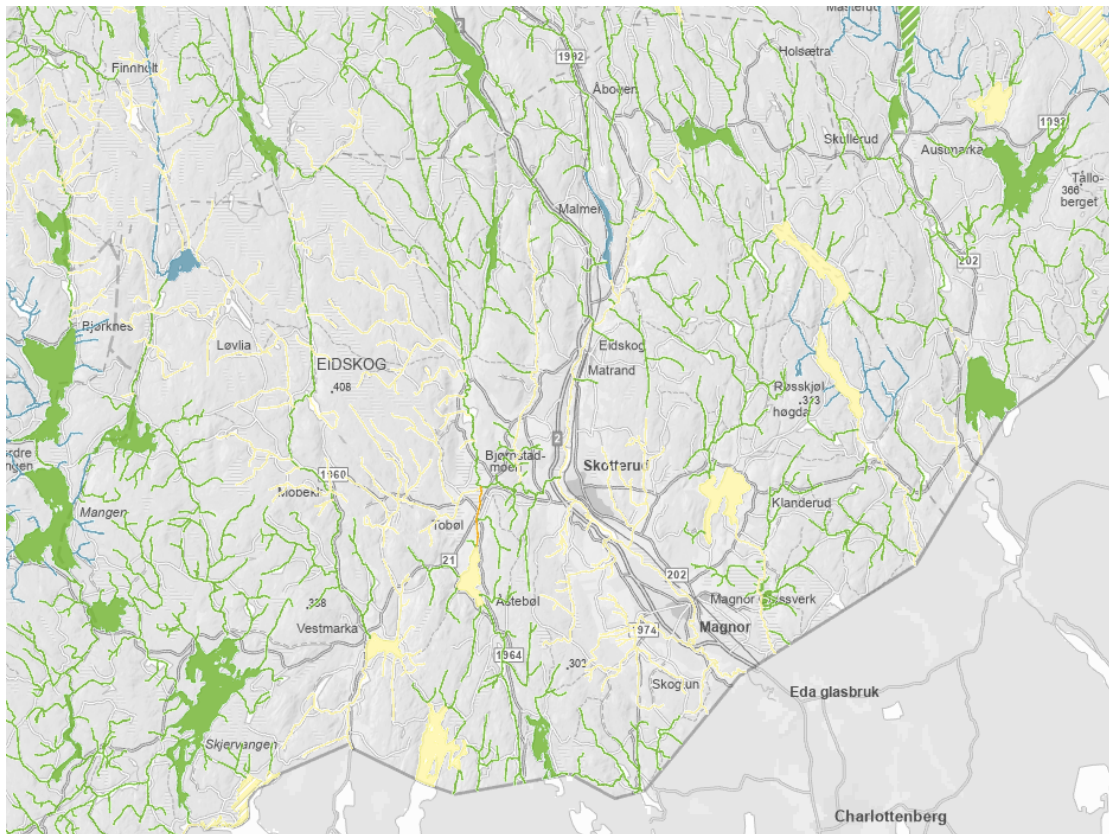
Det kan være en miljøutfordring med store sammenhengende kornarealer for blant annet pollinerende insekter. Strategien bør ta hensyn til dette.

Kommunen vil prioritere bruken av SMIL-midlene i forhold til miljøutfordringer og mulige effekter av omsøkte tiltak. Prioriteringer i strategiperioden tar utgangspunkt i miljøutfordringene, der målet er målbare bedringer. Målekriteriene skal være konkrete og ha validitet og reliabilitet.

3.1 Avrenning til vann

Kommunen har siden 2019 gjennomført flere undersøkelser for å kartlegge den økologiske tilstanden til kommunens 80 vannforekomster. Våren 2019, høsten 2020 og høsten 2021 har det blitt gjennomført bunndyrsundersøkelser i mange av kommunens vannforekomster. Flere av vannforekomstene har blitt undersøkt to gangen, og enkelte har blitt undersøkt ved alle tre bunndyrsundersøkelser. I tillegg til bunndyrsundersøkelsene har det blitt tatt vannprøver av ulike vannforekomster.

Det faktum at kommunen har fått foretatt så mange undersøkelser de seneste årene gjør at den økologiske tilstanden som vises for vannforekomstene i Eidskog kommune på www.vann-nett.no er å betrakte som fasit. Kartet under viser vannforekomstene i Eidskog kommune. For alle de vannforekomster som har gul eller oransje farge skal det settes inn tiltak slik at den økologiske tilstanden kommer opp i kategorien: god (grønn). Det må bemerkes at tilstanden i våre vassdrag har bedret seg samtidig som en har svært god kontroll over tilstanden i alle vassdrag.

Kartet viser alle vannforekomster i Eidskog kommune (de ulike fargene viser til den økologiske tilstanden).

Per 22.12.23 har vannforekomstene i Eidskog kommune følgende økologisk tilstand:

Svært god (blå):	7
God (grønn):	51
Moderat (gul):	21
Dårlig (oransje):	1
Total antall:	80

Hovedkildene til forurensing av vannforekomstene i Eidskog er utslipp av næringsstoffer fra landbruk og punktutslipp fra husholdningene.

3.2 Kartleggingsarbeid i kommunal regi

Kommunen har gjennomført to egne kartlegginger, det er gjennomført vegetasjonskartlegging i 2017 og 2018 og bunndyranalyse i 2019. Feltarbeidet (vegetasjonskartleggingen) ble gjennomført sommeren 2017 og sommeren 2018. Formålet med prosjektet var å innhente data for å danne et kunnskapsgrunnlag om landbrukets påvirkning på miljøtilstanden i utvalgte vassdrag i Eidskog kommune. Kartleggingen er i hovedsak gjennomført i de vassdrag som står i fare for ikke å oppnå tilfredsstillende miljøstatus innen 2021. Nessjøen ble også kartlagt i kommunens kartleggingsprosjekt. Våren 2019 ble det foretatt bunndyrskartlegging i en rekke bekker og elver. Bunndyrundersøkelsen ble noe begrenset i forhold til vårt ønske, det var planer om å foreta undersøkelser på flere lokasjoner – pengene strakk ikke til. Resultatene samsvarer med tidligere klassifisering av vassdragene.

Kommunen har kartlagt spredt avløp i de samme områdene. Dette arbeidet følges opp de kommende årene. Når resultatet av vegetasjonskartleggingen og spredtavløp sees i sammenheng, er det klare indikasjoner på hvilke kilder det er til forurensning av enkelte områder.

Hovedutfordringen på kort sikt er oppfølging av vannforskriften for å sikre at vann og vassdrag oppnår oppnå ønsket miljøstatus innen 2021.

3.3 Kulturlandskapet

Eidskog har flere områder med verdifullt kulturlandskap. Disse områdene krever skjøtsel for de spesielle miljøene skal bevares. I mange tilfeller vil det være gunstig at slike områder slås etter midtsommer eller beites. Områdene kan miste særpreget hvis de får for mye gjødsel. Derfor er det viktig at slåttemark eller naturbeite som tidligere ikke er gjødslet, heller ikke blir det framover. En slik drift er spesielt krevende, og kan gi mindre avling.

Antall dyreholdere og antall husdyr har over år gått ned i Eidskog Kommune, og innlemming i ulvesona medfører begrensninger og endringer i beitebruken. Kulturlandskapet er i endring, fra åpent til «lukket». Beitetrykket er kraftig redusert, noe som bidrar til gjengroing av

opparbeidete beitearealer og beiteområder. Utfordringen med rovvilt er en av hovedårsakene til reduksjonen. Samtidig som arealet i kommunen først og fremst er velegnet for grasproduksjon. Dette bekreftes av økningen i antall sau og amme ku og øvrig storfe, mens antall melkekyr har gått ned og Eidskog har i dag kun en melkeprodusent.

Tilrettelegging for utmarksbeite av storfe og hest vil bidra til å redusere gjengroingen og bidra til økonomien i husdyrholdet gjennom bruk av viktige beiteressurser. Dette kan la seg gjøre gjennom å ta i bruk ny teknologi som NoFence eller tilsvarende der dyras beiteområde blir digitalt bestemt.

Det er svært mange eldre og gamle bygninger som er tilknyttet landbruket, men som ikke lenger er tilpasset eller nødvendige i driften. Slike bygninger står i fare for å forfalle eller bli ødelagt på grunn av manglende vedlikehold. Kostnadene med å oppgradere slike bygninger til dagens behov er ofte kostbare, og rivning kan være et alternativ til restaurering. Bygninger etter 1900 er en viktig del av kulturlandskapet og det er viktig å beholde dem.

Vedlikehold av freda og verneverdige bygninger er krevende både i forhold til kunnskap og kostnader. Feil vedlikehold kan føre til at verneverdiene forringes. Manglende kunnskap om bygningene kan også føre til at midlene blir brukt på feil sted.

3.4 Biologisk mangfold

Redusert beitebruk bidrar til at opparbeidete områder vokser igjen, skogen overtar disse områdene. Dette bidrar til redusert biologisk mangfold. Jo mer monotyp områdene blir, dess færre arter vil leve i området. Redusert beiting og ensformig landbruksproduksjon bidrar til lite variasjon i leveområdene og vil kunne gi blant annet pollinerende insekter reduserte muligheter. Biologisk kan fremmes på ulike måte og det er viktig å oppnå et godt samspill mellom tilskudd gitt i «Regionalt miljøprogram» (RMP), Tiltak i beiteområde (TIB) og SMIL strategien.

3.5 Plantevernmidler

Ca. 80 % av fulldyrkaareal brukes til kornproduksjon. En stor del av arealet grenser inntil åpent vann. Bruk av plantevernmidler er underlagt forskrift om plantevernmidler og er derigjennom underlagt strenge bestemmelser. Plantevernmidler kan ha giftvirkning i vann og vil også kunne bidra til å redusere biologisk mangfold i kantsoner.

4. Målsettinger

4.1 Målsettinger for tiltak mot forurensning:

- Reduksjon i forurensning fra jordbruket er målbare (det skal være mulig å registrere endringer over tid i positiv retning)
- God tilgang på SMIL-søknader som har som formål å redusere forurensning (informasjon om tiltak som gir effekt på forurensning)
- Fokus på forurensning gjennom faglig aktivitet, som bidrar til økt bevissthet om forurensning fra jordbruket.
- Større arealer i stubb gjennom vinteren eller oppløyde soner langs vassdrag vinterstid.
- Øke arealet med vegetasjonssoner og grasdekte vannveier mot vann og vassdrag
- Etablering av fangdammer i jordbruksareal
- Flere søkere til RMP-ordningen

Forurensning fra gjødslingsstoffer/sprøytemidler som havner på feilt område kan reduseres ved at det etableres vegetasjonssoner mellom åpent vann og åkerarealer.

4.2 Målsettinger for kulturlandskap og biologisk mangfold:

- Vegetasjonssoner på minimum 6 meter mellom åpent vann og kornarealer/åkerareal
- «Blomsterstriper» i forbindelse med større arealer med monokultur
- Tidligere beitemark blir tatt i bruk.
- Tidligere beitemark blir gjerdet inne og tatt i bruk.
- Beitedyr som storfe og hest tilbake i utmark gjennom bruk av ny gjerdeteknologi.

4.3 Målsettinger for husdyr og husdyrgjødsel

- Riktig bruk og lagring av husdyrgjødsel
- Flere søkere til RMP-ordning

4.4 Målsettinger for kulturlandskapet

- Restaurering av tidligere beiteområder, åpne opp og ta i bruk gjengrodde beiteområder.
- *Økt beiting av storfe og hest i utmarksområder.*
- *Redusert beitebruk kan medføre at viktige kulturlandskapsverdier vokser igjen.*

4.5 Målsetting for levende gårdstun. Ta vare på utdaterte bygninger.

Mange gårder har bygningsmasse som ble bygd etter krigen og frem mot dette århundre. Traktoren ble tatt i bruk på 50 tallet og de har blitt større og sterkere. Behovet som dagens brukere har i forhold til rasjonell drift har endret seg dramatisk. På mange gårdstun er det i dag driftsbygninger som ikke lenger er tilpasset dagens behov og en ser at slike bygg forfaller dersom ikke tiltak blir satt inn. Skal man beholde det særegne i kulturlandskapet må det stimuleres til at disse bygningene blir tatt vare på og oppgradert slik at de igjen kan bli er del av driftsapparatet. Gårder med aktiv drift der eier ønsker å modernisere og tilpasse bygningen til dagens behov kan motta tilskudd fra SMIL ordninga til slike tiltak. Eksempel på dette kan være:

- Fornying av tak
- Utskifting av kledning
- Adkomst til bygg

4.6 Målsettinger for kulturminner

- Historiske driftsbygninger må tas vare på og istandsettes slik de var bygd.
- Bevissthet omkring kulturminner og hvordan landbruket kan bidra til å ivareta disse
- Rydding og tilrettelegging for allmenhetens tilgang til kulturminne.

5. Flerårige prioriteringer

1. Forurensingstiltak (spesielt knyttet opp imot vassdrag som står i fare for ikke å oppnå tilfredsstillende miljøstatus)
 - a. Hydrotekniske tiltak – utskifting av eksisterende anlegg
 - b. Investeringer i nye hydrotekniske anlegg (ikke drenering)

Må ses i sammenheng med tilskudd til drenering. Samme tiltak kan kun få ett av tilskuddene. SMIL kan gis til åpne grøfter, hovedledninger og kummer.

2. Kulturlandskapstiltak:
Investering i gjenåpning av gamle beiter. Rydding av gjerdetrase, gjerding, tilrettelegging for vanning og liknende tiltak for å åpne beiteområder. *Avvirking og rydding etter avvirking er ikke tilskudds berettiget.*

3. Investerings tiltak der RMP-ordningen gir driftstilskudd
 - a. Etablering av fangdammer
 - b. Etablering av blomstersoner med flerårige stedeagne planter.
4. Tilskudd til oppgradering av driftsbygninger bygd på 1900 tallet.
5. Ta vare på freda og verneverdige bygninger.
6. Skjøtsel av sårbar og verdifull kulturmark
7. Vedlikeholde kulturminner- og kulturmiljøer
8. Vedlikeholde og utvikle tilgjengeligheten for allmennheten

Det er ofte en fordel at flere grunneiere går sammen om tiltak. Samarbeidsprosjekter vil prioriteres høyt innenfor hvert av tiltakene. Forarbeid som organisering av fellestiltak, regnes som planleggings- og tilretteleggingstiltak. Dette kan få inntil 100 % tilskudd. Aktive jordbrukere eller en forening av aktive brukere prioriteres. Som aktiv bruker regnes søkere som er berettiget produksjonstilskudd og brukere som starter opp med husdyrhold som er stort nok til å kunne motta produksjonstilskudd. Søknad fra forening av jordbrukere fra flere kommuner, tildeles midler kun til brukere fra Eidskog. Fellestiltak kan oppnå inntil 70 % støtte til sine prosjekter.

6. Retningslinjer for søknadsbehandling

- Søknadsbehandling og søknadsfrist
 - Søknadsfrist for første søknadsomgang: Senest 1 mai
 - Saksbehandlingsfrist for første søknadsomgang: 1 juli.
- Maksimalt tilskudd settes til 50 % av budsjett/medgåtte utgifter. For samarbeidsprosjekter kan det ytes et tilskudd på inntil 70 %.
- Miljøfaglige og andre kriterier for vurdering av søknader
 - Prioriteringslista avgjør
 - Tilskuddspotten prioriteres i henhold til vedtatt prioriteringsliste.

6.1 Satser for tilskudd prosent tilskudd for forskjellige tiltaksgrupper

- Hydrotekniske tiltak – 50 %
- Kulturlandskapstiltak – 50 % ◦
- Oppgradering av 1900 talls driftsbygninger samt freda og verneverdige bygninger– 30 %

- Skjøtsel av sårbar og viktig kulturmark – 30 % ◦
- Vedlikeholde kulturminner- og kulturmiljøer – 30 % ◦
Vedlikeholde/utvikle tilgjengeligheten for allmennheten – 30 %.
- Fellestiltak av stor verdi gis inntil 70 % tilskudd
- Arbeidsfrist/forlenget arbeidsfrist: 3 år fra søknaden er innvilget, det kan søkes om ytterligere 2 års forlenget arbeidsfrist.
- Krav til regnskap/rapport: Delutbetaling, prosjektet skal være påstartet, det skal dokumentere kostnader. Prosentmessig utbetaling i forhold til hvor langt prosjektet er framskredet, maksimalt 75 % før sluttrapport.
- Andre, generelle krav til søknadene/tiltakene: Budsjett og finansiering for omsøkt tiltak.
- De tiltakene som har høyest tilskudds prosent (50%) blir prioritert først og de resterende etter lista «Flerårige prioriteringer». En søker å gi samme tilskudds prosent til sammenlignbare tiltak.
- Landbrukskontoret utarbeider årlig maksimalsatser for tilskudd til gjerding, bruk av egne maskiner og eget arbeid samt andre satser etter behov.